

ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Капітула Мар'яна

аспірант, асистент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Сучасні зміни в системі освіти спрямовані на максимальну корекційно-розвивальну роботу з дітьми з інтелектуальними порушеннями (ІП) на їх інтелектуальний та мовленнєвий розвиток. У зв'язку з цим питання формування зв'язного мовлення привертає особливу увагу науковців і практиків таких як: О. Белова, Л. Варзацька, І. Ісард, Д. Пор-тер, Л. Реш, В. Синьов, І. Сухіна, В. Тищенко, О. Чеботарьова, Г. Шелегова, М. Шеремет, Л. Щерба.

Збільшення кількості дітей з ІП супроводжується значними затримками розвитку мовлення, що ускладнює їх соціалізацію та адаптацію до освітнього процесу. Проблема формування зв'язного мовлення полягає, що розвиток мовлення у дітей з ІП часто відстає від нормативного віку на 3-5 років.

Такі функції мовлення, як комунікативна, когнітивна та регулятивна, залишаються недорозвиненими або розвиненими частково. Це ускладнює їхню взаємодію з однолітками та педагогами, а також набуття навичок навчання.

Словниковий запас таких дітей обмежений, пасивний словниковий запас значно перевищує активний. Вони часто використовують лише певні іменники та майже взагалі нема дієслів і не можуть висловити свої думки та потреби. Крім того, переважає фразове мовлення дітей, але і воно часто містить значну кількість граматичних та фонологічних помилок, а процеси фонематичного сприйняття не сформовані.

У своїх дослідженнях, Лев Виготський розробив теорію соціокультурного розвитку дітей з ІП. Соціальне середовище та взаємодія є важливими для розвитку дитини. Що стосується мовленнєвого розвитку дітей з ІП, то вчений наголошував на важливості взаємодії та підтримки в соціальному середовищі для розвитку мовленнєвих навичок дітей. Педагоги вважали, що діти з ІП можуть покращити свій мовленнєвий розвиток та сформуванню зв'язне мовлення, активно залучаючись до мовного середовища та беручи активну участь у спілкуванні з іншими людьми, які надають підтримку та мовленнєві зразки. Л. Виготський підкреслював важливість заохочення спілкування та взаємодії з навколишнім середовищем у розвитку мовних навичок у дітей з ІП.[2]

Для ефективної корекційно-розвивальної роботи для покращення та усунення мовних порушень важливо використовувати індивідуальний підхід, який враховує особливості та здібності кожної дитини. Використання візуальних підказок (картинок і схем) значно полегшує побудову речень і стимулює мовлення у дітей з ІП. Навчання має бути спрямоване на розвиток комунікативної, когнітивної та регулятивної функцій мовлення в комплексі.

Індивідуальний підхід є ключовим у роботі з дітьми з ІІ. Оскільки він може враховувати темп навчання, що важливо для уникнення стресу для дитини. Такий підхід сприяє не лише засвоєнню нових знань, а й розвитку комунікативних навичок та полегшує адаптацію дитини до соціуму.

Жан Піаже – швейцарський дослідник, який присвятив свої роботи вивченню психології, особливостей і можливостей розвитку дітей, зокрема дітей з ІІ. Значну увагу він приділяв дослідженню когнітивних процесів, які впливають на формування мовлення у таких дітей. На думку Піаже, розвиток мовлення у дітей з ІІ відбувається поетапно. Унікальність цього процесу полягає в тому, що кожна дитина проходить ці етапи по-своєму та з різною швидкістю. [4]

Вчений підкреслював, що важливо враховувати рівень когнітивного розвитку дитини, оскільки це безпосередньо впливає на її здатність сприймати, розуміти та відтворювати мовлення. Піаже закликав педагогів застосовувати індивідуальний підхід у корекційно-розвивальній роботі з дітьми. Такий підхід сприяє ефективнішому розвитку мовленнєвих навичок, покращенню результатів та досягненню успіхів у формуванні зв'язного мовлення. Науковець також наголошував на необхідності врахування унікальних потреб і можливостей кожної дитини.

Однією з перших дослідниць, яка детально вивчила проблеми мовленнєвої діяльності у дітей з ІІ та продемонструвала механізми і причини мовленнєвих порушень є О. Боряк. Науковиця зосереджує особливу увагу на когнітивному підході, адже саме цей підхід дозволяє водночас визначити потенційні можливості розвитку мовленнєвої діяльності у дітей з ІІ. Вона також наголошує, що наразі відсутні чіткі та уніфіковані критерії для оцінювання мовлення у дітей з ІІ.[1]

І. Геращенко та І. Матющенко відзначають, що мовленнєвий розвиток дітей з ІІ значно відстає від розвитку їхніх однолітків. Як правило, ці діти стикаються з труднощами під час відповіді на запитання і потребують стимулювання з боку дорослих, яке може проявлятися у вигляді допомоги чи підказок. У ході експерименту дослідників було встановлено, що дітям з ІІ важко складати розповіді за сюжетними картинками. Їхнє мовлення зазвичай характеризується обмеженістю, уривчастістю та браком сполучних елементів. У таких дітей не сформоване діалогічне мовлення, а монологічне мовлення розвинене ще меншою мірою. Науковці наголошують, що ця проблема потребує подальшого глибокого дослідження, оскільки питання усного мовлення дітей з ІІ досі залишається недостатньо вивченим.[3]

У дослідженнях підкреслюється, що розвиток мовлення тісно пов'язаний з когнітивними процесами, соціальною адаптацією та взаємодією з навколишнім середовищем.

Отже, формування зв'язного мовлення у дітей з ІІ є складною багаторівневою проблемою, яка потребує комплексного підходу. Успішна соціалізація та адаптація таких дітей потребує систематичної корекційно-розвивальної роботи, орієнтованої на потреби конкретної дитини. Подальші

дослідження спрямовані на вдосконалення методик мовленнєвого розвитку та адаптаційних програм для дітей з ІП.

Список літератури

1. Боряк О. Теорія і практика формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03. Київ, 2019. 568с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4e1cc303-305c-4ae5-a861-c53a75f51866/content>
2. Виготський Л. Мислення та мова. Харків: Майстри психології, 2021. 432с.
3. С. Геращенко, І. Матющенко Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями. Науковий часопис. 2023. No 44. С. 24–28. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41786/Matiushchenko_Herashchenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Піаже Ж. Мова та мислення дитини : підручник. Харків : Форс, 2020. 352 с.